

ДЕБАТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ У СВІТЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ІННОВАТИКИ

Кудлюк Єлизавета,

здобувачка вищої освіти першого рівня
історичного факультету
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
e-mail: elzasmit22@gmail.com

Науковий керівник: Ігнатенко Наталія,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Дебати як освітня технологія набувають особливої актуальності в умовах інформаційної перенасиченості та суспільної поляризації. Вони не лише розвивають критичне мислення, комунікативні навички та здатність до конструктивного діалогу, але й стають важливим інструментом професійної підготовки майбутніх істориків, педагогів і аналітиків. Для сучасної освіти дослідження дебатів є ключовим кроком до інтеграції міжнародних стандартів навчання, формування громадянської компетентності та підготовки фахівців, здатних ефективно працювати зі складними суспільними процесами.

Особливе значення дебати мають для історичної освіти, оскільки вони безпосередньо пов'язані з аналізом джерел, інтерпретацією фактів і розвитком аргументаційних навичок. Впровадження дебатних методик у навчальний процес не просто підвищує якість освіти, а й сприяє створенню відкритого академічного середовища, де учні вчаться висловлювати власну позицію, шанувати думку опонента та брати участь у громадських дискусіях. Таким чином, дослідження цієї проблематики є важливим кроком до модернізації освітніх підходів і зміцнення зв'язку між академічною наукою та суспільством.

Слід зазначити, що проблема використання дебатів у практиці закладу загальної середньої освіти не нова. На різних етапах дослідження нею займалися: С. Джонсон, Н. Клакстон (досліджувала застосування дебатів у різних освітніх галузях), Р. Трепп (досліджував низку актуальних питань для дебаткування у академічних установах), А. Шнайдер, М. Шнурер (автори досліджували застосування дебатів у навчальних закладах), І. Бакаленко, Ю. Курилова (досліджували дебати як педагогічну технологію в системі підготовки вчителів української мови), О. Зима (авторка досліджувала застосування дебатів на уроках суспільствознавчого циклу), Н. Павлик (досліджувала дебати в системі неформальної освіти), О.

Пометун (досліджувала питання педагогічної технології «Дебати» у системі інтерактивного навчання), Т. Ремех (досліджувала проведення учнівських дебатів в Україні та закордоном), І. Сущенко (досліджував вплив дебатів на критичне мислення учнівства) та ін.

Термінологічне поле концепту також неоднорідне. Зокрема, Словник іншомовних слів, авторства С. Бирика і Г. Сюти, визначає дебати – як обговорення якого-небудь питання, обмін думок [5, с. 159]. Серед іноземних словників візьмемо за приклад Cambridge Dictionary, який подає два визначення: дебати – це серйозна дискусія щодо певної теми, у якій беруть участь багато людей; дебати – це змагання у якій команда з осіб, частіше студентів/учнів, дискутує про предмет і перемагає команда, яка найкраще наводить аргументи з приводу теми [2].

У науково-методичній літературі зустрічаються різні трактування цього терміну: «дебати як метод навчання», «освітня технологія «Дебати»», «дебати як навчальний інструмент» тощо. Варто зазначити, що вітчизняні та зарубіжні дослідники не мають єдиного підходу до визначення поняття «дебати». Американські дослідники А. Шнайдер та М. Шнурер розглядають дебати як метод навчання в основі якої захід з обговорення дискусійної теми, де протилежні сторони обмінюються аргументами [3, с.19]. Також, автори зазначають про дебати як сильну інноваційну технологію у навчальному процесі [3, с. 88]. Н. Клаксон, ірландська науковиця, трактує дебати як метод навчання; навчальні, формальні змагання з аргументації, що розпочинаються з простої теми, яка піддається критичному аналізу між двома командами [1, с. 9].

У сфері української педагогічної інноватики все більше схиляються до думки, що дебатування варто класифікувати як педагогічну технологію у навчанні. Першою, хто застосував термін «педагогічна технологія», була українська історикиня та методист історичної освіти Олена Пометун. У передмові до адаптованого перекладу навчального посібника А. Шнурера та А. Шнайдера «Навчання через дебати: різноманіття поглядів» вона зауважує про такий аспект як неготовність українських педагогів застосовувати технологію дебатів на постійній основі у шкільній освіті [3].

Українська дослідниця З. Імжарова вживає термін «дебатна технологія», розглядає дебатування у вигляді процесу, який потребує систематичності та певного підходу. Окрім цього, авторка у своїй статті «Дебати як педагогічна технологія» звертає увагу на функціональність, наводить принципи, а також описує ефективність дебатів у шкільній освіті [4]. Цю ж думку поділяє А. Панчев, який наголошує на застосуванні дебатування як засобу розвитку критичного мислення й формулюванні самостійного висловлювання учня у діалозі або дискусії. Також, акцентується увага на порівняльній характеристиці дебатів

закордоном та на вітчизняному ґрунті. Зазначимо, що автор класифікує дебати як ефективну технологію у навчання [9].

Ідею порівняння двох досвідів продовжила українська педагогиня Т. Ремех. У статті «Учнівські дебати за кордоном та в Україні: порівняльний аналіз» звертається увага на визначенні поняття «дебати» в освіті під різним ракурсом: дебати як освітня технологія у формі інтелектуально-риторичної гри або як навчальний інструмент для досягнення необхідних освітніх цілей. На сучасному етапі, відповідно до дослідження, дослідниця стверджує, що дебати варто вважати інноваційною педагогічною технологією, в контексті особистісно орієнтованої освіти, що ставить за мету сформувати та розвивати компетентності в учнівства [6, с. 110].

Виходячи із заявленої нами проблематики дослідження послугувуватимемося визначенням української науковиці Ремех Т., відповідно до якого будемо розглядати дебати як педагогічну технологію.

На основі проаналізованих досліджень дебати можна розглядати як модифікаційне нововведення в системі середньої освіти, метою якого є формування у здобувачів здатності до критичного аналізу інформації, розвиток навичок аргументованого висловлювання, логічного мислення та ведення конструктивного діалогу, виховання особистостей із розвинутими інтелектуальними здібностями, творчим ставленням до світу, високим рівнем моральної відповідальності, які здатні до продуктивної перетворювальної діяльності в соціальному середовищі [7; 8]. Досягнення окресленої мети передбачає вирішення низки завдань, реалізація яких дозволяє розглядати дебати не лише як педагогічну технологію, але й як самостійний метод навчання. На думку І. Бакаленка та Ю. Курилової, до таких завдань належать:

- формування навичок логічного мислення та риторики;
- використання аргументованої дискусії через дослідження навчального матеріалу у контексті поставленої проблеми;
- розвиток здатності до публічних виступів і ефективної групової взаємодії;
- формування аксіологічної компетентності, що передбачає усвідомлення учнями системи цінностей як громадян демократичного суспільства, розвиток почуття поваги до себе й інших, толерантності, соціальної відповідальності.

Таким чином, дебати виконують не лише навчальну, а й виховну функцію, сприяючи всебічному розвитку особистості в умовах сучасного освітнього простору.

Як дидактичний феномен дебати ґрунтуються на принципах зв'язку навчання з життям (навчатися за рахунок моделюючих життєвих ситуацій); суспільно-корисної цільової спрямованості (полягає у задоволенні суспільних потреб, одним з яких є виховання свідомого громадянина); єдності громадянської свідомості та поведінки

(усвідомлення учнями важливості соціально-ціннісної поведінки); усвідомлення людини-громадянина як цінності, прояв толерантного відношення у суспільстві; узгодження вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти (полягає у застосуванні таких методів та форм навчально-виховного процесу, які відповідали б індивідуальним особливостям та віку учнів) [8] і водночас реалізують три ключових функції:

- освітню, що відповідає за поглиблення знань на основі дослідження проблематичного питання, шляхом збору та аналізу інформації та обговорення цієї теми та окремих її аспектів.

- розвивальну: розвиток критичного, аналітичного, системного мислення, а також навичок та умінь аргументації тощо.

- соціальну, яка полягає у формуванні навичок командної роботи, прояву толерантності та дає поштовх до самоусвідомлення [4, с. 168].

Аналізуючи переваги та недоліки використання дебатов при вивченні предметів громадянської та історичної освітньої галузі, Т. Ремех з посиланням на проєкт від International Debate Education Organization «Від вимірювання до навчання: оцінка впливу дебатов на критичне мислення та демократичні цінності» участь у якому взяло 8 європейських країн та було опитано 1390 респондентів зазначає, що здобувачі освіти, які стали учасниками дебатних клубів, або ж у тій чи іншій мірі брали участь у дебатах на уроках історії, громадянської освіти чи правознавства, мають високий рівень розвитку критичного мислення, прагнуть до підтримки цінностей демократії, а також володіють здатністю, точніше та чіткіше висловлюють власну думку, не бояться проявити себе у публічних виступах та краще розуміють потік різних думок [10, с. 111].

У цьому контексті важливу роль відіграє структурованість та поетапність організації дискусійного процесу, що є ключовими характеристиками дебатів як формалізованої форми комунікації. Дебати передбачають чіткі правила, регламент і логіку ведення аргументації, що забезпечує підготовку учасників до змістовного обговорення проблемної теми. Усвідомлення та розуміння учасниками цих правил дозволяє забезпечити високий рівень організованості дебатів, підвищити ефективність аргументації та зменшити ймовірність комунікативних викривлень у процесі дискусії.

Висновки. У результаті проведеного аналізу можемо зробити низку узагальнень, які дозволяють обґрунтовано розглядати дебати як ефективну інноваційну педагогічну технологію:

1. Дебати мають чітке науково-педагогічне підґрунтя – вони базуються на концепції аргументації, структурованого діалогу та прагненні переконати третю сторону, що виконує роль умовного арбітра або «судді».

2. Структурованість і поетапність дебатів забезпечують логіку їх впровадження у навчальний процес, сприяючи цілеспрямованому досягненню освітніх цілей.

3. Дебати як інноваційна технологія сприяють розвитку низки ключових компетентностей учнів, зокрема: навичок критичного мислення, публічного висловлення, командної взаємодії, аналітичного опрацювання інформації та культури аргументованої дискусії.

4. Важливим результатом застосування дебатів є не лише засвоєння навчального матеріалу, але й формування громадянських якостей, ціннісних орієнтирів і відповідального ставлення до участі в житті демократичного суспільства.

5. Незважаючи на наявність різних підходів до класифікації дебатів у педагогічній науці, їх ефективність як освітньої технології є беззаперечною. Варіативність форм проведення дебатів лише розширює можливості їх адаптації до різних навчальних середовищ та предметних галузей, особливо в межах суспільствознавчих дисциплін.

Виходячи із зазначеного, дебати можна розглядати як універсальний інструмент сучасної педагогічної інноватики, що поєднує освітні, виховні та соціалізаційні функції в навчально-виховному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Claxton N., E. von Dehnsen. Using Deliberative Techniques to Teach United States History. New York, NY: International Debate Education Association. 2009. 222 p.
2. Debate. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/debate> (дата звернення: 07.04.2025).
3. Snider A., Schnurer M. Many sides : debate across the curriculum. New York, NY: International Debate Education Association. 2002. 281 p.
4. Бакаленко І., Курилова Ю. Дебати як інноваційна педагогічна технологія в системі підготовки вчителів української мови й літератури. *Український Педагогічний журнал*. 2024. № 4. С. 163-180.
5. Бирик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / ред. С. Я. Єрмоленко. Харків : Фоліо, 2006. 623 с.
6. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
7. Зима О. Поняття «дебати» у науковій літературі, їх застосування на уроках суспільствознавчих предметів. Narodnaosvita.kiev.ua. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/18/statti/zima.htm (дата звернення: 02.04.2025).
8. Імжарова З. Дебати як педагогічна технологія. Osvita.ua. Методика і технологія. 15.01.2008. URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/369/> (дата звернення: 02.04.2025).
9. Панченков А. Дебати як ефективна технологія навчання. Osvita.ua. Методика і технологія. 23.11.2005. URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/1121/> (дата звернення: 02.04.2025).
- Ремех Т. Учніські дебати за кордоном та в Україні: порівняльний аналіз. Вісник польсько-української науководослідної лабораторії дидактики імені Яна Амоса Коменського. 2020. Т. 2: Актуальні проблеми сучасної психодидактики: філософські, психологічні та педагогічні аспекти. С. 109–114.